

דף כט

תמוז דההיא שתא מלויי מליוה דכתיב קרא עלי מועד לשבור בחורי'. באור הדבר, אילו היה קידוש חודש זה מסור בידינו וראש בית דין היה מקדשו, אזי היה משפיע שפע קדש על כל החודש, ולא היה חודש זה מסוגל לפירוד הקדושה בחורבן המקדש וגלות ישראל מארצם, שכניסת האויבים היתה בעשירי באב ולא בתשיעי ויד ישראל היתה גוברת, אלא שהקב"ה קרא עלינו המועד וסיבב שחודש תמוז יהא מלא, שלא יהא קידוש החודש תלוי בידינו, ונסבב עי"כ שאורע מאורע ארע בתשיעי לחודש שהוא יום העלול לפורענות, כמובא בזה"ק (וישלה קע:) ששס"ה גידים כנגד סס"ה ימות השנה, ויום תשעה באב כנגד גיד הנשה האסור באכילה, שבו נקעה כף ירך יעקב ממקומה.

וזהו הטעם שבכל החודש הזה מזל ישראל הורע, כמובא בפוסקים שיש להישמט מדין עם הנכרי בכל החודש (ע' מגן אברהם תקנא סק"ב) – כי כל עיקר קידוש חודש זה עתה אינו בידינו (עפ"י הגרש"ז אויערבך זצ"ל).

ע"ע פרי צדיק סו"פ מסעי; דרשות בית ישי (מהדורה תנינא) מד הערה י'.

'אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות' – שהרי בחטא שהוא נגזר עליהם שלא ייכנסו הדור ההוא לארץ, ואילמלא אותה גזרה היה משה מכניסם לארץ ולא היה שוב חורבן וגלות. נמצאת בכיית הדורות משתלשלת ובאה מחטא זה (עפ"י שפת אמת. וע"ע בהרחבה ב'פרקי מועדות' פרק יט, עמ' 439)

– 'כלום נוקם ונוטר הוא הקב"ה ובעל חימה? ועוד, אבות אכלו בוסר ושני בנים תקהינה – ואלה הדורות מה חטאו, והלא די להם לדור של הבנים הראשונים שהמתינו בכניסתם לארץ ארבעים שנה עד תום כל דור אבותיהם?

ואם בעוונות הבנים גלו מארצם אחרי כן, מה קשר בין חטאת האבות לפורענות הבנים שנגזרה להיות ביום שחטאו האבות, בתשעה לחדש אבי? אלא כך הוא מצע הדברים; –

בעוון בכיה זו של חנם לא גזר הקב"ה 'במדבר הזה יתמו' אלא על האבות שחטאו, והבנים שלא חטאו באו לארץ וירשוה. תאמר שהבנים מנוקים מעוון זה של כפיית טובה מכל וכל, והלא כל כחו של האב בבנו. אכן לא יומתו הבנים בחטא האבות, אבל שקד הקב"ה על הבנים שיהיו נטהרים משרש החטא הזה הנטוע בבנים מירשת האבות, ותחת אשר מאסו האבות בארץ חמדה בבכי של חנם ואמרו 'נתנה ראש ונשובה מצרימה', יהיו מתקנים חטא הראשונים בבכי של דורות רבים, אשר יבכו בכל ארצות פזוריהם על ארץ חרבה, וגם כי יהא להם מרגוע שם ויחיו ברווחה – לא ישכחו את ארצם ויבכו עליה בכי אמת ויזילו דמעה על ארץ חרבה וישתוקקו לעלות ולחונן עפרה גם בשממותה, ויאמרו: 'ינעם לנפשי הלך ערום ויחף עלי חרבות שממה אשר היו דביריך'.

אמור מעתה, צדקה עשה הקב"ה עם ישראל, שבשעה שגזר עליהם חורבן וגלות בדורות אחרונים, קבע שעת הגזירה באותו יום של החטא הראשון, כדי שיהו הבנים מתקנים בבכיים שבדורות רבים את אשר קלקלו האבות הראשונים, וכל עמי תבל יאמרו, אך בנים הם לציון, וכל כובשיה ומחריביה זרים הם לה – יצאו מתוכה, ושבנו בנים לגבולם!

אומרים עליו על נפוליאון קיסר צרפת, שפעם אחת עבר על פתח בית הכנסת בפאריז ביום תשעה באב, וראה שם יהודים יושבים על הארץ ומבכים ומקוננים את חורבן מקדשם וארצם, כאשר היה אסון שפגע בהם אך אתמול – עמד משתומם ואחר אמר: אני נשבע שיש אחרית טובה לעם זה בארץ שלהם! – היכן מצינו עם אחר בעולם שישמור אבלו ותקתו אלפים בשנים ולא יפוג ממנו לעולם?! (מתוך ספר הפרשיות שלח).

'כשחרב בית המקדש בראשונה, אותו היום (ערב) תשעה באב היה... ומה שירה היו אומרים וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם... וכן בשניה'. באותו יום השיב עליהם הקב"ה את 'אונם' – בכייתם ותלונתם, שאמרו באותו היום ולמה ה' מביא אתנו אל הארץ הזאת לנפל בחרב נשינו וטפנו יהיו לבז. ומסיים: **יצמיתם, יצמיתם – על שם החורבן הכפול שבאותו זמן (עפ"י מהרש"א).**

'משנכנס אדר מרבין – בשמחה' – שיכולת ביד אדם להרבות הקדושה על ידי שמחה. 'משנכנס אב ממעטין – בשמחה' – ירצה, על ידי שמחה אז ממעטין הקליפה והטומאה (בית יעקב פינחס סד,א. ובסגנון דומה בספר 'הנותן אמרי שפר' (חוקת צד,ב) – בשם הרה"ק רי"י מלובלין).

– משנכנס אדר, מרבים השפע לבני ישראל על ידי שמחה. משנכנס אב, מתמעטים שונאי ישראל גם כן על ידי שמחה. ולא שיהיה ח"ו בעצבות ומרה שחורה, כי העצבות רח"ל מבטל העבודות ח"ו (תורת שמעון, לפורים – בשם 'החזוה').

– 'אף שבחודש זה אסור כל שמחה, ומה זה לשון ממעטין בשמחה, הלא אף מיעוטו קשה – אך באמת טוביה גניז בגויה (= טובו גנוז בתוכו) כנ"ל, ולעתיד יתברר שהכל היה בחינת אור כי טוב רק השמחה צריך להיות צפון וגנוז בלב, רק צריך להאמין שלעתיד יתהפך יום ט' באב למועדים וימים טובים ויהיה בו שמחה' (מתוך פרי צדיק ר"ח מנחם אב א).

(ע"ב) 'לתת לכם אחרית ותקוה ... אלו דקלים...' ע' רמזי הענין בספר מי השלוח ח"א אמור ד"ה חג הסוכות וח"ב פקודי ד"ה אלה; קונטרס עת האוכל יג; פרי צדיק ואתחנן כא. ע' באור יקר בשייכות שלשת מאמרי רבי יהודה בר' שמואל בר שילת [ושייכותם אל חכם זה, שהיה מבני בניו של המן, כמו שאמרו בסנהדרין צו:] – בספר פרי צדיק לר"ח אדר א.

'כריח שדה של תפוחים'. על זיהוי 'תפוחים' בדרו"ל כאתרוגים – ע' תוס' כאן ובשבת פח; יד דוד; מגדים חדשים שבת שם; קדושת השבת; קונטרס עמלה של תורה (לר"צ הכהן, בסוף פרי צדיק ח"ג עמ' 220).

'לייט עלה אביי'. וכן יש בברכות כט. שבת קכ. פסחים קד. מועד קטן יב: קדושין לג: עא: (ומצינו ביטוי זה מעט אצל רבי יהושע בן לוי ורב חסדא).

'תשעה באב שחל להיות בשבת וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת, אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו' – יש להבין מה שהפליגו כל כך ולא היה די להם לומר אוכל ושותה כל צרכו, כי הלא מצינו שרבי קרא קינות בשבת זה, וגם דברים שבצינעה נוהג בו. ... באו ללמד דכשחל תשעה באב שבת יוכל לבוא על ידי בחינת הדעת של סעודת שבת להרגשת

וראית שמחת ירושלים בהווה, ולכן נקטו כסעודת שלמה ולא כסעודת אברהם שהיתה גדולה יותר לכל אחד מהמשתתפים בה (כמו שאמרו בב"מ פו:). – דכוונתם לסעודת שלמה בזמן שבית המקדש קיים וסיהרא באשלמותא, שהיה אז שלימות היחוד דקב"ה ושכינתיה, דיש ביכולת להגיע מעין זה על ידי קדושת שבת (מתוך פרי צדיק דברים טז).

– ונראה שמזה יש סמך שמי שרגיל בכל שבת לאכול סעודה שלישית עם חברים, שאין לו למנוע בשבת זו, וכדעת הבכור-שור שחלק על המגן-אברהם והחשיבו לאבילות דפרהסיא שאסורה. ומה שכתב הרוקה שישב בדאבון נפש דהוי דברים שבצינעא בלב, היינו שדוקא בלבו יהא בדאבון נפש, אבל בפרהסיא צריך להיות בשמחה כמו בכל שבת.

ונראה שזו כוונת המדרש (איכה רבה ג,ה) 'ונגינות שותי שכר – מאחר שהן אוכלין ושותין ומשתכרין בסעודת תשעה באב וקוראין קינות...'. דסעודת ת"ב היינו סעודה מפסקת ונגינות שותי שכר היינו כשחל ת"ב או עת"ב בשבת, שאז יש לשתות יין בסעודה מפסקת וצריך לזמר בנגינות כמו בכל שבת, וענין היין אז דאחר שכל השבת היה הלב בעצבות ובדאבון נפש ממילא כשנגמר השבת הלב עצב מאד וצריך לזה היין לשמח לבב אנוש (שם יז).

דף ל

'מאן דאמר מראש ועד התענית מחגה...'. ע' פירוש נוסף בבור הגמרא, בשפת אמת כאן ובפרי צדיק לט"ו באב א.

זיין מגתו – עד כמה? כל זמן שהוא תוסס... וכמה תסיסתו שלשה ימים'. פרש"י: שאינו טוב כיון ישן ומשלשל ומזיק. וכן כתב במסכת סנהדרין (ע): תוסס – שהוא נושך בגרון כל זמן שהוא מחמיץ. ואמנם, טעות לחשוב שרק יין שטעמו פגום נחשב 'יין מגיתו' שהרי הסוחט אשכול ענבים ושותהו, טעמו טוב ואינו נושך בגרון ואעפ"כ נקרא 'יין מגיתו', אלא שדיברו כאן על אותו סוג יין שתוסס ושיעורוהו בשלשה ימים [ובמקום אחר אמרו ארבעים יום. וכן נראה שפסק הרמב"ם, ארבעים יום, וכמו שכתב הרש"ש. ורק לענין תשעה באב כתב (תענית ה,ג) שלשה ימים]. וכיון שכן נראה שגם מיץ ענבים שלנו שטעמו טוב ואינו מחמיץ ולא נושך הרי הוא כ'יין מגיתו' (עפ"י מנחת שלמה ד ד"ה ואף שלכאורה. וע"ע מקראי קדש פסח ח"ב לה).

'כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה' –

בוודאי אין הפירוש שזוכה לראות בבנין בית המקדש בחייו, כי הלא הם לא האריכו ימים כל כך. וגם אין המכוון על שיזכה לתחית המתים ויראה בנין ביהמ"ק, כי אז הלא כל ישראל יזכו לעולם הבא כמו שנאמר 'ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ' ומה זה דוקא 'כל המתאבל' וכו'.

אמנם המכוון הוא ש'זוכה ורואה' (בלשון הוה) – עוד בעת האבל הוא מרגיש הארת השמחה. והוא כעין הנזכר במדרש (איכה א) על ההוא טייעא שאמר ליהודי 'שרי תורך' בעת החורבן, ומיד אמר לו 'אסור תורך' מפני שהרגיש שכבר נולד משיח והכיר את זאת על ידי געית השור כמו